

Проф. др Зоран Аврамовић: *Образовање у шоковима друштва знања*

КОРАК ПО КОРАК У ПРОМЕНЕ

Промене у образовном систему морају да се изводе јосије, а свака концепција која се ослања на једну или групу крајности је погрешна. Није добар ни модернизам који мисли да ништа не ваља, ни традиционализам који сматра да ништа не треба мењати. Последице више нијанси значења знања

Друштво знања инсистира на посебном типу знања, а то је употребљиво или практично знање. Међутим, сам појам знања изузетно је сложен. Ми олако усвајамо значење тог појма, али не знамо све нијансе тог значења. Постоје различите врсте и приступи знања. Тако, кад се употребљава синтагма „друштво знања”, морамо да будемо опрезни према разликама у појму знања и сагледамо о ком знању се ради. Кад је реч о друштву знања, онда имамо, пре свега, у виду практично-економски-усмерено знање, оно које доноси корист, а не рефлексивно, стваралачко и опште знање, објашњава за „Просветни преглед” др Зоран Аврамовић, редовни професор Факултета за културу и медије Универзитета Мегатренд и директор Завода за унапређивање образовања и васпитања.

је брига доносилаца образовне политике и немогуће је замислити образовање било које земље која би се игнорантски или олако односила према том захтеву.

*Укњизи **замерате што је у циљевима образовања и васпитања у системском закону из 2009. изостављено постојеће вредности нације. Зашто је то важно и како избећи оштрице да се у томе не иреџера?***

– Однос према националним вредностима је важан због националног самопоштовања и културне свести, јер хтели ви или не, самим рођењем вас чека нека култура и нација која је то вековима стварала... Једино што образовање може да учини је да направи селекцију вредности, јер не може све да уђе у образовни програм. И то јесте задатак образовања, да уравни тежи национално и инострано.

све треба променити из корена...

– Тачно, то су две крајности, традиционализам и модернизам, да тако назовем ово друго становиште. И једно и друго становиште је погрешно и штетно, нарочито кад је реч о образовању. Свако ко има неко практично искуство са образовањем зна да оно не трпи нагле промене, али ни стагнацију. То је суштина, биће, образовања. Ту промене морају да се изводе полагано, са претходним огледима или испитивањима, јер свака друга концепција која се ослања на једну или другу крајност, не увиђа оно што је елементарно. На пример, узмите столице, ви ћете их лако направити, али овде је у питању рад са децом, њих водите у друштво, културу, у живот, и ту апсолутно треба одбацили и модернизам који мисли да ништа не ваља и традиционализам који мисли да ништа не треба мењати. Ја сам присталица метода **корак по корак**.

*Укњизи **кажете да боловски систем постојеће аутистичности у универзитету у Србији.***

– Болова има добре и лоше стране. Не можемо рећи да је инсистирање на ближој вези студената и професора лоше. То је у сваком случају добра страна боловске реформе, али с друге стране, она трпи и притисак фрагментације знања. Под тим притиском Болова мора да скраћује наставне програме, своди их на један семестар и ту стоји велика критика. Сада има пуно нових знања и ако погледате студijske програме, ту има свега и свачега, рецимо, пре 10-15 година неких знања није ни било... Такође, показало се да мобилност јесте добра замисао, али да не функционише... Ипак, изгледа да је најслабије место у боловској реформи – пад квалитета.

Шта посебно замерате боловском концепцији?

– Променило се значење самог појма студија. Студирање је више у функцији будуће каријере, неког тржишног успеха, а мање је у смислу Хумболтовог идеала, формирање стваралачке личности, стицање знања ради знања. Пошто је знање све више у функцији практичних потреба, појам студирања се у доброј мери свео на стицање дипломе. Ако се тако гледа на студирање, онда мора да се промени појам студирања. С друге стране, а то је већ повезано са мојом највећом примедбом, дошло је до највећег пада квалитета и на државним и приватним факултетима.

Мислим да су професори обавезни на стално усавршавање и да то изостаје. А ако хоћете да говорите о сталном напретку образовања, све се врти око квалитета. Можемо да кажемо да то у сличној мери важи и за основно и средње образовање – ако немате однос према знању као о искључиво водећој вредности, сигурно је да онда све иде низбрдо, нећете имати ни добра предавања, нећете ни прићи студенту или ученику као субјекту наставе, нећете на прави начин оцењивати... Све је ту „уплетено”. Само ако пођете од чињенице да је знање врховна вредност, можете да обезбедите квалитет. Наравно, на нижим ступњевима је васпитање такође важан део образовања.

Шта се добило модернизацијом српског образовања у прошлости деценији?

– Мислим да те реформе спадају у

кључна и најболнија питања нашег образовања. Ако бисте питали било ког наставника, он би рекао да су реформе неопходне, а кад би отишли у учионицу, што нека истраживања показују, видели бисте да један број оних који су заговорници великих реформи изводе наставу на традиционалан начин! То није ништа необично, људи желе нешто, а не могу то да остваре или да се отргну неких навика.

Питање реформе проблематично је и самим својим појмом, јер реформа не мора да буде увек корак напред. Ми навично мислимо да ће свака промена довести до напретка. Лепо би било да је тако, али се некада дешавају супротни процеси. У образовању реформе увек наилазе на неки зид, ја бих то просто поделио на две групе препрека, једна је у самој школи, где имате ученике, наставнике, управу... Али, постоји друга група фактора око школе – у које спадају друштво, родитељи, образовна политика, власт у образовању, медији, међународни фактор. Где је већи застој? Пошто сам ја по основном образовању социолог, мислим да је већи проблем ван школе него у њој. Кад упоредите те две баријере, мислим да су и у друштву многи заинтересовани за успоравање или убрзавање, бројни интереси су ту уплетени.

ва? Ту имате нешто што је, по мом мишљењу, доста забрињавајуће. Имате инсистирање на појединцу, он је апсолут, у центру свих збивања... то је глобализацијска вредност, а с друге стране имате патриотске вредности које су такође увек биле саставни део васпитања.

У демократском поретку имате плурализам вредности, од појединца – апсолута до патриотских вредности, да волите нацију, државу, колективне вредности више него иностране. Е, то је нешто што школа може донекле да реши, али с обзиром на окружење, медијско, родитељско, глобално, она трпи велике притиске и ту видим поремећај васпитних вредности или неш-

БОЛАН ПРОЦЕС

*Укњизи **се бавите и „огливом мозгова”.***

– То је један страшно болан процес у Србији. И не видим да неко уопште озбиљно размишља о томе како да га реши. Ви имате буџет, у који сви улажемо, из кога се финансирају студенти. Студије пуно коштају и у свакој земљи, па и овде, дешава се да добијемо стручњака, а он одлази у иностранство. У реду, треба отворити врата, нека иде свако где мисли да му је боље, али ми као друштво морамо да размишљамо о економској и људској страни тог одласка. Да ли је у реду да држава уложи у школовање студента и да онда он то знање реализује у другој држави која није ништа уложила у њега? Није спорно да они одлазе у иностранство, спорно је што ми имамо једну небригу према овој страни студирања. Није овде реч само о „баченом” новцу, већ и о људском фактору, то су млади који тек треба да заснивају породицу, рађају децу, значи, одлазе и неке будуће генерације са њима.

Једино решење видим у остваривању уговорног односа, сви који заврше студије, а оду у иностранство, и кад се тамо запосле треба тачно да знају колико треба да врате у државну касу. Не видим друго решење. Ако хоћете да будете демократични, у реду је право да се живи ко где хоће, али у реду је и да држава мисли о себи. Такво решење већ постоји у неким државама, да се оно што је држава уложила врати.

Повод за разговор са др Аврамовићем је његова нова књига „Образовање у токовима друштва знања” која је објављена крајем прошле године. У приказу књиге који ће бити објављен у првом овогодшњем броју часописа Савеза учитеља Републике Србије „Учитељ”, др Светозар Матић пише да се „овим делом отварају и дефинишу неки од кључних појмова и проблема образовања и знања у друштву знања” постмодерне свакодневице... као и даљи развој целокупног система образовања у Србији”.

Кад сје ипакли књију, шта Вам је највеће изазов?

– Највећи проблем био је повезивање неких теоријских ставова, или довођење у везу онога што ми теоријски истражујемо у области образовања, са практичним организацијом и праксом у образовању. То је с једне стране изазов, а с друге стране је оно што се са овог становишта дешава у српском образовању. Јер, друштво знања је производ најразвијенијих земаља света, а Србија је ипак на периферији модерног савременог капитализма. И за мене је био изазов да сагледам место Србије у таквом друштвеном и образовном контексту.

*Укњизи **елaborирајте тезу о промени националној и друштвеној идентитету посредством образовања. Образложите да се српско друштво реформиса по модели и захтевима запада. У којој мери је то добро за грађане Србије и српску нацију?***

– Сваки образовни систем, па и наш, и постоји зато да би, поред личног развоја и друштвених улога, обезбедио обнављање или наставак, развијање, културног и националног идентитета. У том смислу мислим да наше опредељење није под већим притиском у самом систему. Можда је тај утицај ван образовног система, али када је реч о другом аспекту, другом делу знања и образовања, о техничко-технолошком, научном, ту не треба да зазиремо и треба да прихватамо иновације које долазе са Запада. Ја на такав начин видим однос нашег образовања према Западу или ЕУ. То

Та равнотежа је врло важна и они који стварају програм морају о томе да воде рачуна. Као што се види, нација је на дневном реду у савременом свету и то питање ће тек да добије на замаху, јер на свету постоји око 4.000 националних заједница а само 200 држава. Подвлачим, немогуће је замислити образовање без националног оквира.

Колико је шта идеја о балансу удела да се развије код нас?

– На основу делимичног увида у програме и уџбенике, мислим да је ту постигнут један добар однос.

Шта појмавате под изразом „традиција је најреалнија моћна основа за избор различитих облика модерности”?

– То је изузетно важно становиште. Управо због културног и образовног континуитета ми не можемо да живимо без традиције, она је увек присутна у нашим животима и мора да има своје место у образовању. Традиција је одскочна даска која даје ослонац да тражите нека решења у образовању, јер се у традицији већ налазе неке клише, односно неки почетак онога што хоћете да реформисате.

Тврдокорни чувари традиције сматрају да не треба ништа мењати у нашем образовном систему, док „модернисти” мисле да

ДОБРЕ И ЛОШЕ СТРАНЕ

Судбина будуће образовања у Србији?

– Постоје два пута предвиђања, један зависи од правца у коме се креће савремено друштво. Сигурно је да се оно креће у правцу технологизације живота и сада не бих ништа спекулисао о политици, у којој има пуно непредвидивости. С друге стране је школа и образовање, увек у функцији друштва... Генерално могу да кажем да будућност образовања у Србији зависи од нивоа компетенције стварања и остваривања образовне политике. Уколико образовна политика буде на вишем нивоу компетенције, мислим да ће бити и бољих дана за образовање. Али, то је лако рећи, јер је тешко доћи до компетентних људи који су спремни да се ангажују. Јер, имате врло квалитетне људе који знају да мисле, али не желе да се ангажују. То је увек проблем са јавном управом, па тако и са образовањем.

Када је реч о васпитном делу образовања, сад говорим из свог искуства, мислим да ће у школи већ у блиској будућности већи проблем бити социјални и морални односи и од самог квалитета наставника. И ту ће бити озбиљних проблема, јер се управо са идејом апсолутизованог појединца ослобађају и добре и лоше ствари – тако да очекујем да ће тај проблем бити врло актуелан у блиској будућности.

ЧЕТИРИ ПОГЛАВЉА

У уводном делу књиге „Образовање у токовима друштва знања” аутор дефинише и проблематизује однос образовања, то јест знања стеченог у систему образовања и тзв. феномена „друштва знања”. Целокупан садржај књиге подељен је у четири поглавља која јасно презентују методолошки утемељен и системски пут промишљања образовања и знања. Први део под насловом „Друштво и знање” састоји се од следећих подцелина: О знању, Друштво знања није нови тип друштва, Знање о демократији, Знање (ни)је моћ. У другом делу са насловом „Образовање и знање” аутор разматра однос знања и образовања кроз теме: Проблем избора знања за школе, Знање и незнање у школи, Квалитет знања и систем образовања, Наставник и његово знање, Знање и комуникација у условима нових технологија, Уметничко знање и сазнање друштва.

Треће поглавље пружа реалну и одмерену, али и оштру слику и критички приказ система образовања и знања у Србији у последњих двадесетак транзицијских и реформских година, а четврто, које се односи на „Будућност знања”, дата су закључна разматрања и пружање могућих одговора на питања образовања и знања у Србији у овом тренутку, назначио је др Светозар Матић у приказу књиге др Зорана Аврамовића.

Може ли нешто да се промени у образовању без већих издвајања из државне касе?

– Може. Учитељска делатност је традиционално прихваћена, ту постоји ентузијазам, љубав према школи и то је нешто што је део наше традиције, тако да је то чинилац који у сваком случају може да ослаби утицај новца, а с друге стране имате низ делова образовног система који не захтевају већа улагања. Узмите рецимо реформу уџбеника или наставних програма, потребно је само да окупите стручњаке и радите на променама и то не кошта пуно. Ако је реч о реформи елементарног образовног система, онда ту није потребан баш неки велики новац. Он се као проблем јавља више у награђивању и вредновању рада.

Какав је удео образовања и васпитања у процесу глобализације?

– То је велико питање. Глобализација доноси дух свеопштег повезивања и сигурно је да смо ми данас све више грађани света, једноставно од економије, до културе и спорта, видимо стално процесе повезивања. То јесте и један велики изазов или нешто на шта свако национално образовање мора да одговори. И ту долазимо више на терен васпитања. За које вредности васпитавамо младе генерације? С једне стране имате глобализовано знање, нарочито природно-техничко знање, али с друге имате културолошко, национално, које је везано за традиционалне вредности. Шта је ту проблем кад је реч о образовању? Не видим га кад је реч о глобализацији природно-техничког знања, али проблем је са васпитним вредностима. Да ли је могуће да ви изједначите или дате предност глобалистичким вредностима? Шта се ту деша-

то што се тек појављује. Једноставно, тај проблем васпитања ће доста бити на једној клацкалицы, у прошлости је тај корпус вредности био некако повезан и патриотска вредност није била толико спорна. Међутим, данас се она проблематизује и видим да ће ту на ширем плану избити сукоб те две вредносне оријентације. А без те равнотеже опет добијамо проблем.

Удео просветних власти у акцивирању васпитних функција школе?

– Министарство просвете делује у складу са образовном политиком. Питање је каква је образовна политика. Она има своје приоритете и средства. А, опет, министарство у великој мери зависи од политике владе, генерално, какав социоекономско-политички курс има влада, такав курс ће имати и Министарство просвете. Кад је реч о васпитној функцији школе или шта би то могло да учини образовање, прва ствар је да мора да сузбија насиље. Питање је које ће се ту мере користити? Најпре, мора да се ухвати у коштац са патолошким понашањем и притисцима, од дроге, криминала, до проституције. Мора да подстиче вредност породице, сарадњу са родитељима, као и здрав однос према животу, од спорта па до духа, да утиче на развој културних потреба...

Постоји низ вредности које образовање мора да штити и развија, али није проблем можда у вредностима, већ која средства ће да се користе, на који начин хоћете да уградите те вредности. Кад је реч о васпитању, деци и породици, у Заводу планирамо скупове на којима ћемо да се бавимо демографским падом и питањем како образовање може системски да подржи демографску обнову.